

Mü'min olmanın en tabii gereklerinden biri, Allah'ın emirlerinin yayılmasını sağlamak ve yasaklarının işlenmesini engellemeye çalışmaktır. Hiç bir mü'min, Allah'ın emirlerinin ihmal edilmesine, yasakladığı işlerin ulu orta yapılmasına karşı tepkisiz olamaz. Eğer böyle bir tepkisizlik varsa, mesele imanla doğrudan ilgili meselelerden biri olarak önümüzde durur. En azından imanın, sahabe tarafından algılanış tarzı böyledir.

Mü'min, sadece kendisini ve kendisinin cehennemden kurtulmasını sağlamayı düşünen, diğer insanların ve mü'min kardeşlerinin durumunu onlara ya da İslam devletine havale eden biri olamaz. Mü'min, dertli insandır. Dini, din kardeşleri onun derdidir. Bu dert, kardeşlerinin aç kalmaları şeklinde de ortaya çıkabilir, günahlardan bir günahtan ötürü cehennem azabına doğru sürüklenmeleri şeklinde de ortaya çıkabilir. Mü'min, aç kardeşini de, günahkâr kardeşini de derdi olarak bilir. Tıpkı mazlum mü'min kardeşlerini kurtarmayı zimmetindeki borç gibi bilmesine benzer bu. Uzak diyarlardaki insanların zulüm altında olmasından ötürü kıvranan bir mü'min için, yanbaşındaki insanların haramlarla iç içe olmasından ıstırap duymamak mümkün değildir.

Mü'min, gemisini kurtaran kaptan olabilir ama onun gemisi bütün insanlığın bindiği bir gemidir. Kendisinin ve ailesinin, iş ortaklarının yolculuk yaptığı gemiden ibaret değildir onun kurtarmakla kaptanı olacağı gemi. Eğrileri düzeltmek, düzün eğilmemesine uğraşmak dümdüz olmakla eş değerdir. Eğrileri düzeltmek, düzleri çoğaltmak, Ümmeti Muhammed'i ayrıcalıklı yapan, Muhammed aleyhisselamın ümmetinden olma meziyetleri getiren bir değerdir. (Bu anlam için Âl-i İmran suresinin 110. ayeti ve tefsiri okunmalıdır.) Âl-i İmran suresinin 104. ayeti, herkesin anlayabileceği bir sade dille bütün Müslümanlara iyiliğe motor, kötülüğe fren olma görevi vermektedir. Kurtulma emelini de bu göreve bağlamaktadır.

Müslüman'ın, kendini aşarak bütün mü'min kardeşlerini hatta insanlığı düşünmesi bir nebevi talimattır. Her işlenen kötülüğün, doğrudan veya dolaylı olarak Müslüman'ı etkileyeceğini düşünmek, sadece etkilenmekle kalmayıp sorumluluk altında kalmayı da gerektireceğini bilmek bir şuur düzeyidir.

Ebu Said el-Hudrî radiyallahu anhın, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kötülüğe karşı imanın devreye girmesi konusundaki ölçüyü belirleyen rivayeti şöyledir:

'Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin. Ona gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Ona da gücü yetmezse kalbiyle değiştirsin; bu ise imanın en zayıfıdır.' (Müslim, İman, 20/177; İbni Mace, Fiten, 20/4013; Ahmed, 11514)

Müslim'in bu hadisi 'İman' konuları arasında zikretmesi, hadisin içerğinden ne anladığı açısından önemlidir. Cabir radiyallahu anhın rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, şehitlerin en büyüğü olarak Hamza'yı ve bir zalim liderin önünde hakkı konuştuğu için öldürülen kişiyi göstermiştir. (Hâkim, 4936) Bu gösteriyor ki, hakkı konuşan, batılı ve hatayı tenkit eden mü'min takdir edilmekte hatta şehadet düzeyinde bir seviyede görülmektedir.

Görevin adı: Emribilmaruf

Mü'minlerin birbirlerini, böylece de yaşadıkları toplumu erimeye ve sapmaya karşı korudukları görevin adı emri bilmaruf ve nehyi anilmünker'dir. (Bu deyimın karşılığı şudur: İyiliği emretme, kötülüğü engelleme.) Namazla mükellef olan her mü'min, bu görevle de mükelleftir. Şu kadar ki, namaz bütün şartlarda aynı iken bu görev kişiye ve zamana göre değişebilir.

Müslümanlık sadece namaz ve ramazanda oruç olarak daraltılarak oluşturulan, ezan okunan minarenin dibinde bile haram işlenebilirlik gevşekliği, böyle bir görevin cami imamlarına, vakıf ve dernek görevlilerine tahsis edilmesi gibi bir anlayış getirebilir. Bu yanlıştır. Din herkesindir. Her iman eden, imanın her ayrıntısından mesuldür.

Allah'a isyan edilen bir yerde mü'minin eli kolu bağlı olabilir ama dili bağlanamaz. Tepkisizliğin suça iştirak sayılacağını bilen mü'min, eli kolu bağlı olabilir. Dili hareketsiz bırakılabilir. Yine de o, tepkilidir; kalbi ile tepki göstererek isyandan yana olmadığını belgeler. İman bunu gerektirir.

Sıralama önemli

Kötülüğe karşı tavır koymayı emreden hadiste üç aşamadan söz edilmektedir. Birinci aşama elle müdahale edip kötülüğü engelleme aşamasıdır. İkinci aşama, dille engellemeye çalışma

aşamasıdır. Üçüncü aşama ise kalbi devreye sokmaktır. Kalbin devreye girmesi ise, ortadaki hatayı benimsemediğini, imkân bulabilmesi halinde ortadan kalkması için elinden geleni yapacağına bir tür taahhüttür. Böyle bir tavır da görevi ifa etme anlamında kurtarıcı olabilmektedir.

Daha ağırına sebep olmak hatadır

Müslüman, Allah'ın yasaklarından bir yasağın işlenmesine karşı tepki gösterirken, o yasaktan daha ağır sonuçları olan bir hataya da sebep olmamalıdır. Anadolu deyiimiyle 'kaş yaparken göz çıkarmak' doğru değildir. İbnülkayyım, kötülüğü giderme çalışmasının dört türlü sonuçlanabileceğini vurgulayarak diyor ki:

'Birincide, kötülüğü tamamen kaldırıp onun yerine iyi olanı getirir.

İkincide, kötülüğü tamamen kaldıramaz ama azaltır.

Üçüncüde, kötülüğü kaldırır, aynısını yerine koyar.

Dördüncüde ise, kaldırdığı kötülüğün yerine daha ağırını getirir.

Bir ve ikinci doğrudur. Üçüncü tartışma konusudur. Dördüncüsü ise haramdır.’
(İ’lamu’l-Muvakkiin, 4/339, Daruibnilcevzi.)

Yasak başka, yasak ihtimali başka

Bütün Müslümanların ittifakıyla kötülük olduğu bilinen bir konuda herkes görev sahibidir. Ancak, bazı âlimlerin nazarında mübah sayılan bir meseleyi kendi içtihadı ya da ittiba ettiği âlimin içtihadı doğrultusunda doğrultulması zorunlu bir eğrilik olarak görmek yanlıştır. İnce çizgileri olan konularda tartışmaya zemin hazırlamak doğru olmaz.

Yer ve zaman da kollanmalıdır

Müslüman, Allah için bir iş yaparken kör bir gözle yol alamaz. Yaptığı işi tartmak durumundadır. Bir tür kâr zarar hesabı yapılmalıdır. Onun tavrıyla diğer Müslümanların can ve mal tehlikesi içinde olmaları hatta kendi ailesinin tehlikeye girmesi doğru değildir.

Açık olana açık tavır

Müslümanların gizli ayıplarını araştırıp onlarla mücadele etme görevi diye bir görev yoktur. Kötülükler açığa vurulduğunda düzeltilmeleri gerekir. Hatasını kendi içinde gizleyenin sırlarını ifşa etmek yoktur. İslam dininden esas olan örtmektir.

Bilgi kaynağı

Gazali'nin İhya'sında bu bölümün okunması özellikle tavsiye edilebilir. Pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da Gazali, asrının ötesine geçen derin bilgiler kaydetmektedir. Allah ona rahmet etsin.